

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

***Karl Kautsky ve Ultra-Emperyalizm Kuramının
Düşündürdükleri: Sosyal Demokrasi ve
Uluslararası İlişkiler***

Yunus EMRE

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Emre, Yunus, “Karl Kautsky ve
Ultra-Emperyalizm Kuramının Düşündürdükleri: Sosyal
Demokrasi ve Uluslararası İlişkiler”, *Uluslararası İlişkiler*,
Cilt 10, Sayı 39 (Güz 2013), s. 45-69.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Karl Kautsky ve Ultra-Emperyalizm Kuramının Düşündürdükleri: Sosyal Demokrasi ve Uluslararası İlişkiler

Yunus EMRE*

ÖZET

Bu makalede ünlü Alman sosyal demokrat kuramcı ve politikacı Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı incelenmektedir. Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı hem siyasal tarihte hem de Uluslararası İlişkiler alanında önemli etkiler bırakmış bir yaklaşımdır. Makale üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Karl Kautsky'nin sosyal demokrasi tarihi için önemi ve temel tezleri belirtildikten sonra ultra-emperyalizm kuramı tartışılacaktır. İkinci bölümde ultra-emperyalizm kuramının Marksist emperyalizm kuramları içindeki yeri incelenecektir. Üçüncü bölüm ultra-emperyalizm kuramının İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkileri açıklama kapasitesi ve Uluslararası İlişkiler kuramları içinde kullanım imkanları hakkındadır. Makalede ulaşılan temel sonuç Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramının günümüz Uluslararası İlişkiler çalışmaları için önemli bir analitik kapasiteye sahip olduğudur.

Anahtar Sözcükler: Karl Kautsky, Ultra-Emperyalizm, Lenin, İmparatorluk, Emperyalizm.

Reflections on Karl Kautsky and the Theory of Ultra-Imperialism: Social Democracy and International Relations

ABSTRACT

This paper examines the ultra-imperialism theory of German politician and theorist Karl Kautsky. Karl Kautsky's ultra-imperialism conception is an essential approach which had significant influences on political history and International Relations. The article is divided into three parts. In the first part, the ultra-imperialism theory will be discussed after a brief examination of Karl Kautsky's basic assumptions and his importance in the history of social democracy. In the second part, the place of ultra-imperialism theory within the Marxist imperialism theories will be scrutinized. Third part is about the explanatory capacity of ultra-imperialism theory for post-Second World War international relations and its usefulness with regard to International Relations theories. The basic conclusion reached was that Karl Kautsky's ultra-imperialism theory has a significant analytical capacity for contemporary International Relations studies.

Keywords: Karl Kautsky, Ultra-Imperialism, Lenin, Empire, Imperialism

* Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: y.emre@iku.edu.tr.

Faruk Yalvaç *Uluslararası İlişkiler* Dergisi için yazdığı “Hegel, Dünya Tarihi ve Özgürlük Mücadelesi Olarak Uluslararası İlişkiler” başlıklı makaleye Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler çalışmalarının daha çok çağdaş uluslararası ilişkiler kuramları çerçevesinde yapılmakta olduğu, klasik siyaset ve sosyoloji kuramının yapacağı katkılardan yeteri kadar yararlanılmadığı tespitiyle başlar.¹ Karl Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramının Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler çalışmalarında yeterince incelenmemesi Yalvaç’ın bu tespitin haklılığını göstermektedir. Çünkü Türkiye’deki ana akım Uluslararası İlişkiler çalışmaları içinde ultra-emperyalizm kuramı hemen hiç kullanılmamıştır. Bu yazı Yalvaç’ın gündeme getirdiği eksikliğin giderilmesine yardımcı olmak, yani klasik siyaset ve sosyoloji kuramının Türkiye’de yürütülen Uluslararası İlişkiler çalışmaları için işlevsel olduğunu göstermek ve bu çerçevede Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramını incelemek amacıyla yazılmıştır.

Alman sosyal demokrat hareketinin² en önemli kuramcılarında biri olan Karl Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramı hem siyasal tarihte hem de uluslararası ilişkiler alanında önemli etkiler bırakmış bir yaklaşımdır. Ayrıca bu alanda Kautsky’nin birçok yazısı da Türkçe’ye çevrilmiştir. Bunun yanında Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramı 20. yüzyıl boyunca sosyal demokrat partilerin uluslararası ilişkilere bakışını şekillendirmiştir. Buna rağmen Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarında Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramı hemen hiç gündeme gelmemiştir.

Karl Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramının incelendiği bu yazının iki önemli amacı vardır. Birinci amaç Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler çalışmaları için bu kuramın etkili bir kuramsal çerçeve sağlayabileceğine işaret etmektir. İkinci amaç ise evrimci sosyal demokrat bir siyasal hareket için Uluslararası İlişkiler alanında gerçekçilik, yeni-gerçekçilik ya da Leninist emperyalizm kuramı yerine ultra-emperyalizm kuramının daha geçerli bir alternatif olduğunu göstermektir. Bu iddiaların geçerlilik düzeyi sonuç bölümünde tartışılacaktır. Giriş ve sonuç bölümlerinden ayrı olmak üzere makale üç ana bölüme oluşmaktadır. Birinci bölümde Karl Kautsky’nin sosyal demokrasi tarihi için önemi ve temel tezleri çok kısaca belirtildikten sonra ultra-emperyalizm kuramı tartışılacaktır. Bu bölümün temel iddiası ultra-emperyalizm kuramının Kautsky’nin 1890’lardan itibaren oluşturduğu siyasal düşüncesiyle uyumlu olduğudur. İkinci bölümde ultra-emperyalizm kuramının Marksist emperyalizm kuramları içindeki yeri incelenecektir. Bu bölümün temel amacı ise entelektüel tarih ve siyasi tarih içinde Kautsky’nin ultra-emperyalizm kuramının yerini belirleyebilmektir. Üçüncü bölüm ultra-emperyalizm kuramının İkinci Dünya Savaşı sonrası Uluslararası İlişkileri açıklama kapasitesi ve Uluslararası İlişkiler kuramları içinde kullanım imkânları hakkındadır.

1 Faruk Yalvaç, “Hegel, Dünya Tarihi ve Özgürlük Mücadelesi Olarak Uluslararası İlişkiler”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, s.4.

2 Sosyal demokrat kavramı İkinci Enternasyonal döneminde (1889–1914) Avrupa işçi hareketinin üyelerini belirtmek için kullanılmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı ve Bolşevik Devrimi’nin bu saflarda yarattığı bölünmenin sonucu olarak *Komintern*’in kurulmasıyla devrimci hareketler kendilerine komünist ismini alırken, reformist ve evrimci hareketler ise sosyal demokrat tanımlamasını devam ettirdiler. Bu nedenle İkinci Enternasyonal dönemi için sosyal demokrat tanımı, Avrupa işçi hareketinin hem devrimci hem de evrimci kanadı için kullanılabilir. 46

Karl Kautsky, Sosyal Demokrasi ve Ultra-Emperyalizm

Karl Kautsky, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) İkinci Enternasyonal dönemindeki en önemli kuramcılarında biriydi.³ 1883 yılında kurduğu ve editörlüğünü yaptığı *Die Neue Zeit* (Yeni Zaman) Alman sosyal demokratlarının en önemli kuramsal yayın organıydı.⁴ Marks ve Engels'in öğrencisi ve arkadaşıydı. 1895'de Engels'in ölümüyle birlikte Avrupa sosyalist hareketinin en önemli düşünürlerinden biri haline gelmişti. Kautsky SPD içinde de önemli bir figürdü. SPD'nin 1891 Erfurt programının özellikle partinin temel ilkelerini ortaya koyan birinci bölümünün yazımına büyük bir etkisi oldu. Kautsky'nin bu programı yorumladığı *Sınıf Mücadelesi* kitabı kısa sürede on altı farklı dile çevrildi.⁵ Bu program öylesine etkili oldu ki Norveç, İsveç, Belçika, Hollanda, İsviçre, Avusturya gibi birçok ülkede birkaç yıl içinde sosyalist partiler Erfurt Programını temel alan programlar kabul ederek kuruldu.⁶

Kautsky 1890'lardan başlayarak Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde İkinci Enternasyonal'e damga vuran Ortodoks Marksizm'in önde gelen kuramcılarında olduğundan, yarı-ironik bir biçimde "Marksizm'in Papası" olarak anılır olmuştur. Kautsky Marksizmin popülerleşmesinde önemli bir rol oynamıştı. 20. yüzyılın başında Eduard Bernstein revizyonizm olarak anılan görüşleri ortaya atınca buna en önemli karşılıklardan biri Kautsky'den geldi. İlerleyen dönemde Alman Sosyal Demokrat Partisi'ndeki radikal kanadın girişimlerine de aynı şekilde karşı çıktı.⁷ Bu şekilde Kautsky SPD içinde ana akım-merkezci çizgiyi temsil ediyordu.

Kautsky 1880'lerden 1938'deki ölümüne kadar sürdürdüğü yazarlık hayatı boyunca birçok farklı konuyla ilgilendi. Bu konuların başlıcaları emek hareketinin oluşumu, tarım sorunu, entelektüeller ve devrim sorunuydu. Kautsky'nin Bolşevik Devrimi üzerine yazdığı *Proletarya Diktatörlüğü* kitabı büyük tartışmalar yarattı. Bu kitaba Lenin, *Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky* kitabıyla karşılık verdi.⁸ Tartışmanın temeli, izlenmesi gereken

3 İkinci Enternasyonal, Fransız Devrimi'nin 100. yıldönümünde 1889'da Paris'te kurulan 1916'ya kadar varlığını devam ettiren işçi kuruluşları ve sosyalist partilerin uluslararası birlik örgütüdür. Enternasyonal Birinci Dünya Savaşı'nın sosyalist kampta savaş bütçesine onay verenler ve vermeyenler arasında yarattığı bölünmenin bir sonucu olarak dağılmıştır. Ancak faaliyet gösterdiği dönemde hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde sosyalist partiler kurulmuş ve bu partiler büyük bir gelişme göstermiştir.

4 Karl Kautsky'nin siyasal kuramı ve Alman sosyal demokrat hareketi içindeki yeri için bkz. John H. Kautsky, *Karl Kautsky: Marxism, Revolution and Democracy*, New Brunswick, Transaction Publishers, 1994; Massimo Salvadori, *Karl Kautsky and the Socialist Revolution, 1880-1938*, çev. Jon Rothschild, Londra, Verso, 1990; Stephen Eric Bronner, "Karl Kautsky and the Twilight of Orthodoxy", *Political Theory*, Cilt 10, Sayı 4, 1982, s.580-605.

5 Geoff Eley, *Forging Democracy: the History of the Left in Europe, 1850-2000*, New York, Oxford University Press, 2002, s.89. Karl Kautsky, *Class Struggle*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1892/erfurt/ch04.htm>. (Erişim Tarihi 11 Mayıs 2013).

6 Eley., s.516.

7 Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde SPD'de yaşanan mücadeleler ve revizyonizm, radikalizm ve Marksist ortodoksi arasındaki rekabetin analizi için bkz. Carl E.Schorske, *German Social Democracy, 1905-1917: The Development of the Great Schism*, New York, Harper & Row, 1972.

8 Karl Kautsky, *Proletarya Diktatörlüğü*, İstanbul, Yazılıma Yayınevi, 2008; Vladimir Lenin, *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky*, Ankara, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1997. Lenin bu eserde Kautsky'yi Marx'ı alelade bir liberale dönüştürmekle ve burjuva demokrasisinin sınıfsal niteliğini görmemekle suçluyordu.

sosyalist strateji ve sosyalist dönüşümün bir iç savaş ve devrimle mümkün olup olamayacağıydı. Ancak bu yazıda Kautsky'nin emperyalizm kuramına yaptığı en önemli katkıya ultra-emperyalizm kuramına odaklanılacağından Kautsky ve Lenin'in Bolşevik Devrimi üzerine tartışması ayrıntılarıyla ele alınamayacaktır. Kautsky, ultra-emperyalizm kuramını Birinci Dünya Savaşı'nın başında yazdığı yazılarla gündeme getirdi. Bu yazılar sosyalist saflarda büyük yankı yarattı. Savaşın ve devrimin böldüğü sosyalist hareket içinde hemen herkes Marksizm'in Papası'nın ne dediğine kulak kabarttı.

Ancak Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramına geçmeden önce Kautsky'nin emperyalizme bakışında farklı dönemleri birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Neredeyse Paris Komünü'nden İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen bütün dönemde siyasi faaliyette bulunmuş bir kuramcı için bu değişimler olağan karşılanmalıdır. Emperyalizm konusu 1884 gibi çok erken bir tarihte Kautsky'nin gündemine girmiştir. Kautsky Fransa'nın Vietnam'daki Tonkin bölgesini işgal etmesi üzerine yazdığı bir makalede işçilerin ürettikleri değer için çok altında bir ücret almaları ve kapitalistlerin tüketiminin yeterli olmamasının, yani eksik-tüketimin sonucunda kapitalistlerin üretim yapıldığı bölgeler dışında bir pazar bulmaları gerektiğini vurgulamaktadır.⁹ Yurtiçindeki köylülerin böyle bir pazarı yaratabilecek düzeyde gelirinin olmadığını belirten Kautsky, bu şartların kolonileşmeyi kapitalizmin devamı için bir zorunluluk olarak ortaya çıkardığını iddia eder. 1892'ye gelindiğinde SPD'nin Erfurt Programı üzerine yazdığı *Sınıf Mücadelesi* başlıklı kitabında ise Kautsky, kronik fazla-üretim ve eksik-tüketimden hareketle geliştirdiği kolonizasyon açıklamasını sürdürür. Ancak Kautsky söyleminde önemli bir değişiklik yapmıştır. Kautsky'e göre kolonileşme ve pazarların coğrafi olarak genişlemesi Avrupa'da militarizmi arttırmış ve bir büyük savaş ihtimali yaratmıştır. Bütün modern uluslar sınırlarını genişletme ihtiyacı hissetmektedir. ABD ve İngiltere'nin genişlemesi kolaylıkla mümkün olabilir. ABD önemli bir meydan okumayla karşılaşmadan bütün Amerika kıtasını kontrolü altına alabilir. İngiltere deniz üstünlüğü sayesinde hiçbir müdahaleyle karşılaşmadan kolonilerini genişletebilir. Rusya genişlemesinin sınırlarına ulaşmış, bundan sonraki genişlemesine direnecek uluslar tarafından çevrilmiştir. Toprak genişlemesi bakımından kıta Avrupa'sı ülkeleri en zor şartlarla karşı karşıyadır. Bu devletler eksik tüketim nedeniyle toprak olarak genişlemek zorunluluğu içindeyken her biri diğerleri tarafından çevrilmiştir. Bu şartlarda Kautsky iki yolun mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Bunlarda ilki, kimi Avrupa devletlerini yok edecek bir büyük savaştır. İkinci yol ise bu devletlerin bir federasyon altında birleşmesidir.¹⁰

Kautsky 1898 yılına gelindiğinde bu görüşlerini *Kolonyal Siyaset, Eski ve Yeni* başlıklı uzunca bir makalesinde terk etmiştir.¹¹ Bu makalede Kautsky "emek kolonileri" ve "sömürge kolonileri" arasında bir ayırım yapar. Bu ayırma göre emek kolonileri, Avrupalı yerleşimcilerin bulunduğu satın alma gücü yüksek olan kolonilerken, sömürge kolonileri ucuz ithal ürünlerinden başka sömürgeci ülke için hiçbir anlam ifade etmeyen pazar olarak çok sınırlı bir talebe sahip kolonilerdir. Bu çerçevede Kautsky satın alma gücüne sahip

9 Kautsky'nin sözü edilen makalesinde yer alan değerlendirmeler şuradan alınmıştır, Michael Charles Howard ve John Edward King, *A History of Marxian Economics, 1883-1929*. New Jersey, Princeton University Press, 1989, s.92-93.

10 Karl Kautsky'nin *Sınıf Mücadelesi* kitabı şuradan okunabilir: Kautsky, *Class Struggle*.

11 Kautsky'nin bu yorumları Kautsky'nin ilgili makalesinden aktarımlar yapan Howard ve King'in kitabından alınmıştır. Howard ve King, *A History of Marxian Economics*, s.93.

bir tüketici grubuna ihtiyaç duyan sanayi kapitalizminin sömürge kolonilerinden hiçbir çıkarının bulunmadığını ancak sanayi öncesi sınıfların (başta ticaret sermayesi ve bürokratik gruplar olmak üzere) tekelci ve militarist oldukları için sömürge kolonilerinin devamını istediklerini iddia eder. Kautsky örnek olarak Alman sanayi sermayesinin Afrika'nın sömürgeleştirilmesinden hiçbir fayda elde etmediğini ve gelecekte Çin'in sömürgeleştirilmesinden de hiçbir çıkarının bulunmadığını belirtir.

Kautsky'nin düşüncesinde ultra-emperyalizm kuramı öncesi son dönem ise ilk olarak 1901 yılında basılan (1911'de kimi revizyonlarla tekrar basılır) *Ticaret Politikası ve Sosyal Demokrasi* başlıklı incelemesidir.¹² Bu incelemede Kautsky, ilerleyen dönemde Hilferding, Buharin, Lenin gibi düşünürler tarafından gündeme getirilecek kartellerin oluşumu, sanayi sermayesinin korumacı iktisadi politikalar talep etmesi ve genel savaşa yönelebilecek bir militarizmin gelişmesi gibi temalarla ilgilenir. Kronik fazla-üretim ve bunun sonucu olarak yeni pazarlar için mücadele yeniden Kautsky'nin temel konusudur. Korumacı iktisadi politikaların uygulamada olduğu bu dönemde Kautsky'e göre yüksek gümrük vergileri silahlanmayı finanse ediyor ve bu yolla da çelik ve benzeri sanayi kollarını destekliyordu. Hem denizler hem de yeni pazarlar üzerine sürdürülen rekabet uluslararası gerilimin ana kaynağıydı. Kautsky'e göre dünyadaki tarımsal alanların işgali tamamlandığında bir dünya savaşı kaçınılmazdı ve bu durum ancak sosyalizmin gelişimiyle durdurulabilirdi.

Yukarıda belirtildiği gibi Kautsky'nin İkinci Enternasyonal dönemi sosyalist hareketi üzerindeki etkisi Enternasyonal'in dağıldığı Birinci Dünya Savaşı evresinde sona erdi. Bu çerçevede en önemli gelişme savaşın başlaması ve farklı ülkelerin sosyal demokrat partilerinin savaş hükümetlerine katılmaları ya da parlamentolarda savaş kredilerini onaylamalarıydı. Oysaki İkinci Enternasyonal partileri gerek Enternasyonal'in kuruluş kongresinde gerekse 1907 Stuttgart Kongresinde¹³ savaşa karşı olduklarını belirtmişler ve mümkün olan bütün araçları kullanarak savaşı engellemeye ve eğer bunu başaramazlarsa krizi bir toplumsal devrime dönüştürmeye söz vermişlerdi.¹⁴ Ancak savaş başladığında bu söz yerine getirilemedi ve sosyal demokrat partiler savaşı desteklemek durumunda kaldılar. Savaşta ülkesinin hükümetlerini desteklemeyen partiler sadece Rusya ve Sırbistan sosyal demokrat partileriydi.¹⁵ Bu şartlarda savaşın etkileri Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde de görüldü ve partinin bütünlüğü hızla çatırdamaya başladı.

Karl Kautsky, bu koşullar altında ultra-emperyalizm yaklaşımıyla sosyal demokratlar için yeni bir yol önerdi. Kautsky'nin yaklaşımının, genel değerlendirmenin aksine düşünürün önceki dönemlerdeki görüşleriyle uyum içinde olduğu vurgulanmalıdır. Başta Lenin olmak üzere radikallerin gözünde Marksizm'in Papası'nın döneke olarak değerlendirilmesi, Kautsky'nin fikirlerinin değişmesinin değil savaş koşullarında radikallerin bu merkezci politikayla hesaplaşmasının bir sonucuuydu. Tabi ki eleştirinin tek kaynağı bu

¹² *Ticaret Politikası ve Sosyal Demokrasi* makalesinde yer alan değerlendirmeler için bkz. Ibid., s.94.

¹³ Stuttgart Kongresi karar metni için, bkz. "Stuttgart Kararı: Militarizm ve Uluslararası Çelişkiler" başlıklı bölüm, James Joll, *II. Enternasyonal*, Çev. Kudret Emiroğlu, İstanbul, Belge Yayınları, 2002, s.181-183.

¹⁴ Donald Sassoon, *One Hundred Years of Socialism*, New York, New Press, 1996, s.27.

¹⁵ Ibid. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin bütün hizipleri oylamayı protesto ederek Duma'yı terk etti. Sırp sosyal demokratları ise oylamaya katılarak red oyu verdiler.

değildi, ancak Kautsky 1880'li yıllardan başlayarak ultra-emperyalizm kuramındaki çok benzer görüşleri ortaya koymuştu.¹⁶ Kautsky'nin benzer içerikte yazıları Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etti ve ne Lenin'den ne de diğer sosyalistlerden sert bir karşılık görmedi.

Kautsky diğer Marksist emperyalizm kuramcılarından farklı olarak emperyalizmi kapitalizmin bir sonucu ve son aşaması olarak değil kapitalizm öncesi dönemin kapitalist döneme taşınan bir unsuru olarak değerlendiriyordu. Ona göre emperyalizmin kökeni savaşçı aristokrasilerin fetih zihniyetiydi.¹⁷ Aristokrasi sömürü sonucu eline geçeni arttırabilmek için sömürülen insanların sayısını arttırmak zorundaydı. Kautsky bu eğilimin aristokrasinin modern toplumlarda gücünü korumasının bir sonucu olarak devralındığını belirtiyordu. Bu dönemde özellikle Almanya'da büyük toprak sahipleri orduyu, bürokrasiyi ve Kilise'yi kontrol etmeye devam etmiş ve banka sermayesi de endüstri sermayesinin aksine tarihsel olarak büyük toprak sahiplerine bağlı kalmıştı.¹⁸ Bu şartlarda aristokrasi, kapitalizm öncesi toplumun bir kalıntısı olarak finansal sermaye üzerinde gücünü sürdürmüştü. Aristokrasinin gelişme eğilimi ve fetih zihniyeti de kapitalist toplumda emperyalizm olarak devam etmişti.

Peki, Kautsky'ye göre bu devamlılık nasıl mümkün olmuş ve emperyalizm kapitalist toplumda bir genişleme eğilimi olarak nasıl devam edebilmiştir? Kautsky bu durumun sebebinin sanayi sermayesi ve tarımsal sermaye arasındaki ayrımdaya göre görmektedir. Kautsky'ye göre kapitalizm sanayi üretimi alanında tarımsal üretime göre daha hızlı bir gelişme gösterir.¹⁹ Bununla birlikte sanayi sektörünün artan gücü daha fazla hammadde ve gıda ihtiyacı sebebiyle tarım sektörü üzerindeki baskıyı arttırır. Kautsky, bu gelişmelerin sonucunu kıtlık ve aşırı üretim olarak belirtir. Tarım ve sanayi arasındaki oransızlığın Kautsky'e göre iki önemli sonucu vardır. Kautsky bu sonuçları şöyle açıklar:

16 John H. Kautsky, "J. A. Schumpeter and Karl Kautsky: Parallel Theories of Imperialism", *Midwest Journal of Political Science*, Cilt 5, Sayı 2, 1961, s.103.

17 Kautsky'nin emperyalizmin kökenleri hakkındaki görüşleri için, bkz. Ibid., s.105-132. Kautsky'nin bu yaklaşımıyla Schumpeter'in emperyalizm kuramı arasında büyük bir benzerlik vardı.

18 Ibid., s.114. Kautsky'nin bu görüşleri Junker'lerin Alman tarihinde kritik bir rol oynadığını ve Alman modernleşmesinin Avrupa'daki diğer örneklerden önemli farklar içerdiğini iddia eden Alman tarih yazımının ana akım tezi *Sonderweg* (Özel Yol) ile büyük paralellikler içermektedir. *Sonderweg* tezi hakkında önemli bir eleştiri için, bkz. David Blackbourn ve Geoff Eley, *The Peculiarities of German History: Bourgeois Society and Politics in Nineteenth-Century Germany*, New York, Oxford University Press, 1984.

19 Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı ve diğer emperyalizm yazılarına Türkçe'de de ulaşmak mümkündür. Bu bölümde yararlanılan değerlendirmeler Kautsky'den yapılan şu çevirilere dayanmaktadır. Karl Kautsky, *Seçilmiş Politik Yazılar*, Hatrick Goode (der.), çev. Celal A. Kanat, İstanbul, Kavram Yayınları, 1990; Karl Kautsky, "Ultra-Emperyalizm", *Conatus Çeviri Dergisi*, Sayı 2, 2004. Ayrıca bu makalenin yazımında Kautsky'nin önemli yazılarının İngilizce çevirilerinden yararlanılmıştır. Bu yazılar için, bkz. <http://www.marxists.org/archive/kautsky/> (Erişim tarihi, 11 Mayıs 2013). Bu web sitesinde yayınlanan Kautsky'nin ultra-emperyalizm konusuna değindiği *Imperialism and the War, Preparations for Peace, Ultra-imperialism, The Road to Power* başlıklı eserleri makalemiz için önem taşımaktadır. Ayrıca İngilizce konuşulan dünyada Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı üzerine tartışmalar *New Left Review* dergisinde Kautsky'den yayınlanan şu çeviriyle hız kazanmıştır: Karl Kautsky, "Ultra-Imperialism", *New Left Review*, Sayı 59, January-February 1970, s.41-46.

Birincisi, tarım kesimlerinde sanayi ürünleri piyasası sanayi üretimi kadar hızlı artmayabilir – bu, fazla üretim olarak ortaya çıkar. Ve o zaman sonuç, tarımın, hızla büyüyen sanayi üretiminin gerek duyduğu kadar gıda ve hammadde sağlayamamasıdır – bu da enflasyon biçimini alır... Enflasyon da fazla-üretim de, söz konusu oransızlıktan ortaya çıktıklarında, kolayca birbirlerinin içine geçerler. Bunalımlar her zaman fiyatlardaki bir artışla başlar; bunalım fazla üretim olarak ortaya çıkar ve fiyatlarda bir düşmeye yol açar.²⁰

Bu sonuçlardan kaçınabilmek için sanayileşmiş kapitalist ülkeler ticaret ilişkisi kurarak tarımsal alanları sürekli genişletme eğilimine sahiptir. Kapitalizmin erken aşamasında bu eğilim serbest ticaret olarak ortaya çıkmıştır. Ancak İngiltere'den sonra Batı Avrupa'nın ardından da Doğu Amerika'nın tarım toplumundan sanayi toplumuna geçebilmesi serbest ticarete değil korumacılığa dayalı politikalarla mümkün olmuştur. Bu yeni sanayi toplumlarının dünyanın geri kalanını bölüşmeyi gündemine alması ve buna İngiltere'nin karşı çıkması Kautsky'e göre bilinen anlamıyla emperyalizmin de başlangıcını beraberinde getirmiştir.

Ancak bu koşullar altında ortaya çıkan emperyalizm kapitalist dünya politikası için son seçenek ya da son aşama değildir. Dahası Kautsky'e göre ekonomik bir bakış açısından emperyalizmin sürdürülmesi mümkün de değildir. Kautsky emperyalizmin kapitalistlerin de çıkarına olmadığını düşünmektedir ve onlar için de geçerli çıkar yolu şöyle tanımlamaktadır:

Dünya savaşından sonra silahlanma yarışını sürdürmek için kapitalist sınıfın kendi bakış açısından değil, çoğu kez kimi silahlanma çıkarları açısından bile ekonomik bir zorunluluk yoktur. Tam tersine, devletler arasındaki çatışmaların son derece tehdit ettiği şey kapitalist ekonomidir. Bugün her uzak görüşlü kapitalist kendi yoldaşlarına şöyle seslenmelidir: Dünya kapitalistleri, birleşiniz!²¹

Bu şartlarda Kautsky'e göre kapitalizmi geliştirmek için gündeme gelen emperyalizm kapitalizmin önünde bir engel haline geldiğinden kendi mezarını kazmaktadır. Bu çerçevede Kautsky, savaşın sonunda silahlanma yarışından vazgeçebileceğini ve emperyalistler arasında bir federasyonun oluşturulabileceğini düşünmektedir. Nasıl ki sermaye belli ellerde toplanıyor ve karteller ortaya çıkıyorsa aynı eğilim dış politikada da gerçekleşecektir. Yani fabrikaların, bankaların ve sermayedarların rekabeti nasıl küçük üreticileri yok ediyor ve büyük sermaye kartelleri yaratıyorsa büyük emperyalist güçlerin rekabetinden ve savaşından da en güçlü emperyalist gücün oluşturacağı bir federasyon ortaya çıkabilir. Kautsky bu konu üzerinde görüşlerini şu sözcüklerle açıklar:

Emperyalizmden Marks'ın bir zamanlar kapitalizmden söz ettiği gibi söz edilebilir: tekeller rekabeti, rekabet de tekeli üretiyor. Dev fabrikaların, dev bankaların ve milyarderlerin amansız rekabeti küçükleri yutan büyük mali güçler karteli düşüncesine yol açmıştır. Emperyalist büyük güçlerin dünya savaşından da, onlar arasındaki en güçlüünün bir federasyonu sonucu doğabilir ve bu silahlanma yarışına son verecektir. Bu yüzden, salt ekonomik açıdan, kapitalizmin bir başka yeni evreyi, kartellerin politikasının dış politikaya aktarılmasını, bir ultra-emperyalizm evresini yaşayabilmesi dışlanmış değildir... Salt

20 Kautsky, *Seçme Politik Yazılar*, s. 93.

21 Ibid. s. 96.

ekonomik açıdan, sonuçta emperyalistlerin kutsal bir bağlaşmasıyla emperyalizmi eritecek bu güçlü patlamayı önleyecek hiçbir şey yoktur. Savaş sürdükçe, tüm katılanları tükettikçe, silahların çarpışmasının hızla yinelenmesine ilişkin bir korku yarattıkça, şimdi pek olanaklı gözükme de, bu son çözüme daha fazla yaklaşacağız.²²

Böyle bir durumun gerçekleşebilme olasılığı doğal olarak Lenin ve izleyicilerinin emperyalizmi kapitalizmin son aşaması olarak tanımlayan yaklaşımlarından tamamıyla farklıdır. İçinde emperyalizm ve silahlanma bulunmayan bu yeni aşamaya Kautsky ultra-emperyalizm ismini vermektedir. Bu durumun ulus-devletler arası bir ittifakı gerektirdiğini ve imparatorluk tartışmaları bağlamında gündeme gelen küresel imparatorluk kavramından farklı olduğunu bir not olarak ekleyelim.

Sonuç olarak, Kautsky emperyalizmin finansal sermayenin ve tarımsal sermayenin çıkarlarını temsil eden bir politika olduğunu öne sürüyor ve sanayi sermayesinin çıkarının serbest ticaret ve barışta olduğunu belirtiyordu. Bu çerçevede sosyal demokrat işçi sınıfı hareketi sanayi sermayesiyle birlikte savaşa ve militarizme engel olabilirdi.²³ İşçi sınıfı hareketi ve sanayi sermayesinin oluşturacağı ittifak finansal sermaye ve tarımsal sermayenin ittifakını dengeleyebilirdi. Kautsky, savaşın başlamak üzere olduğu ya da sürdüğü dönemde de bu inancını kaybetmedi. Serbest ticarete ve barışa olan inanç, proleterleşme durumunun zaman içerisinde sağlayacağı sayısal üstünlüğe dayalı olarak iktidarın barışçıl yollarla el değiştireceğini varsayan Alman sosyal demokratlarının savaş öncesi dönemde paylaştıkları bir yaklaşımdı. Sosyalizm ve korumacı politikaların özdeşleşmesi, özellikle savaş sonrasında Leninist anti-emperyalizm kuramının Stalinist tadilatı neticesinde ortaya çıkan Sovyet ideolojisinin hâkim söylemi olmasıyla gerçekleşmişti.²⁴

Bu açıklamalar bizi Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı hakkında temel bir soruya ulaştırıyor. Uluslararası İlişkilerin entelektüel tarihinden çekip çıkardığımız bu kuramsal araç, "ultra-emperyalizm kuramı" günümüz Uluslararası İlişkiler alet çantasına dâhil edilebilir mi? Bugünü açıklamak için ne dereceye kadar işlevseldir? Bu soruyla ilgilenebilmek için Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramının, Marksist emperyalizm kuramları içindeki yerini tespit etmek gerekmektedir. Bir sonraki bölüm bu amaçla yazılmıştır.

22 Ibid, s. 98.

23 Kautsky'nin bu yorumu klasik Marksizm'den tam bir kopuş anlamına geliyordu. Bu yaklaşımla Kautsky rekabetin kaçınılmazlığı ve Marks'taki toplumsal sermaye kuramını göz ardı ediyordu.

24 Başta Karl Kautsky olmak üzere Alman sosyal demokratları için savaşın bir diğer zorluğu da savaşan taraflarla ilgiliydi. Alman sosyal demokratları için savaş her ne kadar Çarlık despotizmine karşı veriliyor olsa da dönemin demokrasileri olan İngiltere ve Fransa'ya karşı da veriliyordu. Ayrıca bu savaşta Almanya'nın müttefiki sosyalistlerin "Halkların Hapishanesi" olarak adlandırdıkları Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'du. Bütün bu şartlar Kautsky'nin yaklaşımının oluşmasını etkilemişti. Kautsky'nin bu dönemde "*Anglofil*" olarak bilinen bir kişi olduğunu da ekleyelim. Bu sempatinin kökenleri Kautsky'nin Anti-Sosyalist Yasa döneminde İngiltere'de geçirdiği sürgün günlerine kadar gidiyordu. Karl Kautsky'nin torunu John Kautsky, dedesinin Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletlerinin zafer kazanmasını istediğini ve Kautsky'nin gözünde İngiltere ve Fransa'nın serbest ticaret, endüstriyel kapitalizm ve burjuva yönetimini, buna karşılık Almanya'nın ise finans kapital, korumacılık ve militarist Junker yönetimini sembolize ettiğini belirtir. John H. Kautsky, "J. A. Schumpeter and Karl Kautsky", s.105. Ayrıca bu dönem Marksizm'i hakkında genel bir entelektüel tarih çalışması için, bkz. Perry Anderson, *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler*, Çev. Bülent Aksoy, İstanbul, Birikim Yayınları, 2007.

Ultra-emperyalizm ve Marksist Emperyalizm Kuramları

Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı özel bir tarihsel konjonktürün ürünüydü. Yirminci yüzyılın başında, genel bir dünya savaşı ihtimalinin gündeme gelişiyle birlikte emperyalizm tartışmaları da başlamıştı. Kavramın Marksistlerin gündemine girişi Marksist olmayan bir iktisatçı olan Hobson'un 1902 yılında yayınlanan *Imperialism: A Study* başlıklı kitabıyla gerçekleşti.²⁵ Ardından 1910'da tıpkı Kautsky gibi Hilferding de yeni yayımları politikaları tekeller ve finans kapital kavramlarıyla açıkladı. Birinci Dünya Savaşı döneminde emperyalizmi kapitalizmin yapısal etkilerine bağlayan Nikolay Bukharin ve Lenin'in eserleriyle de emperyalizm Marksist entelektüel tarihin en önemli kavramlarından biri haline geldi.

Hobson tamamen iktisadi analizlerden siyasal sonuçlara ulaşmıştı.²⁶ Hobson'a göre tekelleşme eğilimi kâr oranlarını arttırmıştı ve artan karlar da birikim düzeyini hızla yükseltmişti. Ancak bu yeni şartlar altında birikimler yatırımları aştı. Ayrıca bu aşırı birikimi emebilecek yeterli talep de yoktu. Yani Hobson'a göre bu şartlarda tekeller eksik tüketim eğilimiyle karşılaşmaktaydı. Bu durumda da kapitalistler dış pazar arayışlarına ve sermaye ihracına başlamıştı. Bu yeni yönelimin doğal sonucu militarizm ve emperyalizm olarak ortaya çıkmıştı. Bir sosyal liberal olan Hobson'a göre emperyalizm zararlı bir politikaydı. Esas üretici olan sanayiye ve sanayi ile emperyalizm arasında bir çekişme vardı. Hobson emperyalizmi asalak (*parasit*) sözcüğüyle tanımlıyordu.²⁷ Emperyalizm asalaklığı ve militarizmi desteklediği için Britanya'da barış, reform, halkın kendi kendini yönetmesi ve ekonomi olmak üzere var olan bütün liberal değerler için bir tehdit niteliği taşıyordu.²⁸ Emperyalizme karşı kapitalizmin her durumda emperyalizmle sonuçlanmak durumunda olmadığını savlayan Hobson'un önerisi yeniden dağıtım politikalarına yönelmek ve bir sosyal reform gerçekleştirmektir. Bu yolla eksik tüketim ve aşırı birikim sorunu ortadan kalkacağından yurtdışı yatırımlara ve sermaye ihracına da gerek kalmayacaktı. Yurtdışı yatırım ve sermaye ihracı arayışı olmayınca da emperyalist yayılma, savaş ve militarizm sona erecekti.

Marksist emperyalizm kuramları içinde en önemli katkılardan birisi şüphesiz Rudolf Hilferding'e aittir. Hilferding'in "finans kapital" sözcükleriyle tanımladığı yeni kapitalist fraksiyon, 20. yüzyıl başında ortaya çıkan yepyeni bir durumdu.²⁹ Buna göre tekeller sayesinde yoğunlaşan ve merkezileşen sermaye yeni ve büyük sermaye blokları şeklinde

25 John A. Hobson, *Imperialism: A Study*, New York, James Pott Company, 1902.

26 Hobson hakkında önemli bir inceleme için, bkz. Peter Cain, *Hobson and Imperialism: Radicalism, New Liberalism, and Finance 1887-1938*, New York, Oxford University Press, 2002. Ayrıca Hobson'un emperyalizm kuramları bağlamında bir analizi için bkz. Anthony Brewer, *Marxist Theories of Imperialism: A Critical Survey*, London, Routledge, 2001, s.73-86.

27 Cain, *Hobson and Imperialism*, s.125.

28 Ibid, s.129.

29 Hilferding'in emperyalizm tartışmasına yön veren çalışması için bkz. Rudolf Hilferding, *Finans Kapital*, çev. Yılmaz Öner, İstanbul, Belge Yayınları, 1995. Ayrıca Hilferding'in finans kapital kavramının genel bir değerlendirmesi için, bkz. J. E King, "Hilferding's Finance Capital in the Development of Marxist Thought", *History of Economics Review*, Sayı 52, Yaz 2010, s.52-62. Hilferding'in Marksist emperyalizm kuramlarına etkileri için, bkz. Brewer, *Marxist Theories of Imperialism* s.88-108.

örgütlenmekteydi. Finansal, endüstriyel ve ticari sermaye bankalarının yönetiminde bir yeni koalisyonu ve tekeli, yani finans kapitali meydana getirmişti. Bu tekeller, vergilerle korunmuş iç pazarların hâkimiyetini güçlendirdiler ve bu korunmuş pazarların genişlemesi sistemin devamı için zorunluymdu. İşte bu genişleme eğiliminin militarist bir şekilde gerçekleşmesi de emperyalizm olarak gündeme gelmekteydi. Hilferding'in çalışması Marksistler arasında büyük bir ilgi gördü. Otto Bauer, Hilferding'in kitabını Marks'ın *Kapital*'inin dördüncü cildi olarak tanımlarken, Kautsky, Hilferding'in Marks'ın yaklaşımını ekonomiye uyguladığını belirtiyor ve *Finans Kapital* kitabını *Kapital*'in tamamlayıcısı olarak değerlendiriyordu.³⁰ Hilferding'in çalışması bu dönemde gündemde olan revizyonist tezlerle karşı da Ortodoks Marksistler için önemli argümanlar içeriyordu. Hilferding'e göre revizyonistlerin iddialarının aksine kapitalizmin çelişkileri daha da derinleşiyordu. Sermayenin belli ellerde toplanması ve merkezileşmesi, finans kapitalin gücünü arttırmış ve toplumsal kutuplaşma derinleşmişti. Özellikle Almanya'da revizyonistlerin umutlarını bağladığı orta sınıf liberalizmi zayıftı ve aksine finans kapitalin gelişmesi bu sınıf içinde otoriter, militarist ve ırkçı görüşlerin güçlenmesine neden olmuştu.³¹ Finans kapitalin ticari sermayeye ve sanayi sermayesine kıyasla gitgide güçlendiği bu yeni evrede tekeller yükseliyor, devlet ekonomiye daha fazla dahil oluyordu. Finans kapitalin yükselişinin nihai sonucu da emperyalist paylaşım savaşları olarak ortaya çıkıyordu.³²

Emperyalizm kavramını popülerleştirenler ve Marksist kuramın ayrılmaz bir parçası haline getirenler ise Lenin ve Bukharin oldu. Lenin ve Bukharin'in emperyalizm kuramlarının temelinde Hobson ve Hilferding'in yaklaşımları yer alıyordu. Bukharin'in kuramının en önemli boyutu, sermayenin ulusal bloklar şeklinde örgütlenmesini ortaya koymasıydı.³³ Bukharin'e göre emperyalizm dünya ekonomisinde görülen iki eğilimi ortaya çıkarmıştı. Bunlar biri sermayenin uluslararasılaşması diğeri de ulusal olarak iç içe geçmesiydi.³⁴ Yani Bukharin'e göre bir yandan uluslararasılaşan finans kapital, diğer taraftan dünya ekonomisinden daha da bağımsızlaşan ulusal bloklar şeklinde örgütleniyordu. Devletin ekonomik yaşamla daha fazla bütünleştiği bu yeni dönemdeki emperyalist çatışma ve rekabetin temelinde bu iki eğilim vardı. Devletin temel bir aktör olduğu, finans kapitalin ve tekellerin yarattığı ulusal düzeydeki bütünleşme, ulus-ötesi bütünleşmeden daha yoğun bir şekilde gerçekleşiyor ve bir çeşit devlet kapitalizmi karakteri taşıyordu.³⁵ Bukharin, Kautsky'nin ultra-emperyalizm yaklaşımının hiçbir koşulda geçerli olamayacağını düşünüyordu. Ona göre Kautsky, sosyal süreçler hakkında tamamen mekanik bir bakış açısına sahipti ve emperyalizme karşı olan güçleri analizlerine dâhil etmeden belli sonuçlara ulaşıyordu.³⁶

30 King, "Hilferding's Finance Capital", s.52.

31 Ibid., s.53

32 Ibid.

33 Bukharin'in emperyalizm kuramı için bkz. Nikolay Buharin, *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, çev. Uğur Selçuk Akalın, İstanbul, Spartaküs Yay., 1996. Ayrıca Bukharin'in siyasal biyografisi ve fikirleri için, bkz. Steppen F. Kohen, *Buharin ve Bolşevik Devrimi*, çev. Neşet Kocabıyıkoglu, İstanbul, Kavram Yayınları, 1991.

34 Gregory Albo, "The Old and New Economics of Imperialism", *Socialist Register*, Cilt 40, 2004, s.16.

35 Sol Picciotto, "The Internationalisation of the State", *Capital & Class*, Cilt 15, Sayı 43, 1991, s. 50.

36 Bashir Abu-Manneh, "The Illusions of Empire", *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, Cilt 5, Sayı 2, 2003, s.162.

Bukharin, emperyalizm tanımı ve finans kapital yaklaşımı ile “fetih politikası” iddiasına itirazlarını şu sözlerle açıklıyordu:

Emperyalizm bir zapt etme politikasıdır. Ancak, her zapt etme politikası emperyalizm değildir. Bu nedenle finans kapitalin bir politikası olarak emperyalizmden söz ettiğimizde, zapt edici karakteri bu sözün içinde saklıdır. . . bu tanım aynı zamanda diğer bir dizi tarihsel trendleri ve karakteristikleri de kapsar. Gerçekte, finans kapitalden söz ettiğimizde oldukça gelişmiş ekonomik organizmaları ve belli alan ve yoğunluktaki dünya ilişkilerini ifade ediyoruz. Kısaca, dünya ekonomisini belirtiyoruz. . . Fetih politikası tanımı hem deniz korsanları, hem ticaret kervanları ve hem de emperyalizm tarafından kullanılmaktadır. Eşdeyişle fetih politikası hiçbir şeyi tanımlamazken, finans kapitalin fetih politikası emperyalizmin belli tarihsel varlığını karakterize etmektedir.³⁷

Emperyalizm kuramları içinde değerlendireceğimiz son kuram Vladimir Lenin’in *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* kitabında ortaya koyduğu yaklaşımdır. Lenin’in emperyalizm kuramı Hobson, Hilferding ve Bukharin’in yaklaşımlarıyla karşılaştırıldığında onların temel yaklaşımlarını tekrar etmektedir.³⁸ Bununla birlikte, Lenin’in emperyalizm kuramı Hobson, Hilferding ve Bukharin’in yaklaşımlarının özgün bir sentezidir ve böylelikle Lenin özgün bir politik çıkarıma ulaşmıştır. Lenin’in Kautsky’e karşı polemikçi üslubu, ama daha önemlisi Bolşevik Devrimi’nin önderi olması, emperyalizm kuramı denildiğinde Lenin’in akla gelmesine neden olmuştur. Hobson’un emperyalizmin doğuşu ve asalaklığı konusundaki görüşlerini tekrar eden Lenin, Cain’in deyimiyle Hobson’un çalışmalarını Marksist karşıtlarını dövmek için bir sopa olarak kullanmaktadır.³⁹

Lenin, emperyalizmi kapitalizmin zorunlu bir aşaması olarak tarif etmiş ve yıkılmadan önce son durak olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşıma göre, emperyalistler arasında bölüşüm savaşları kaçınılmazdı ve bu savaşlar ve çatışmalar karşısında insanlık için tek kurtuluş yolu sosyalist bir devrimdi.⁴⁰ Lenin emperyalizmin en kısa tarifinin tek el aşaması olarak yapılabileceğini iddia eder.⁴¹ Bu tanıma göre emperyalizm “kapitalizmin, tekellerin ve mali sermayenin egemenliğinin kurulmuş bulunduğu; sermaye ihracının belirgin önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış bulunduğu; dünyanın bütün topraklarının en büyük kapitalist devletler tarafından paylaşılmasının tamamlanmış bulunduğu gelişme aşamasıdır”.⁴²

Lenin ayrıca emperyalist dönemde kapitalizmin ülkeler, farklı iş kolları, tekeller ya da şirketler arasında adil bir gelişmeye imkân vermediğini belirtir. Kapitalist tekeller, ekonomik rasyonalite değil, emperyalist asalaklık ve çürüme üretmektedir. Bu analizle

37 Bukharin, *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, s.136.

38 Ancak en zayıf halka, çürüme ve ideoloji meseleleri Lenin’in emperyalizm kuramının özgün konularıdır.

39 Cain, *Hobson and Imperialism*, s.230.

40 John Willoughby, “The Lenin-Kautsky Unity-Rivalry Debate”, *Review of Radical Political Economics*, Cilt 11, Sayı 91, 1979, s.91.

41 Lenin, *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, çev. Erdoğan Başar, Ankara, Sol Yayınları, 1965, s.117.

42 Ibid., s.118.

Lenin, Hobson'a oldukça yaklaşmaktadır. Lenin Kautsky'nin öngördüğü tek bir dünya tröstüne gidişi genel doğrultu olarak tespit ederken bu yöndeki eğilimin iç çelişkiler ve gerilimler nedeniyle kapitalizmin çöküşünü hazırladığını da şu sözlerle belirtir:

Gelişimin istisnasız tüm işletmeleri ve devletleri içine alacak tek bir dünya tröstünün kurulması yönünde olduğu konusunda şüphe yoktur. Ama bu yöndeki gelişme öylesine stres, tempo, antagonizmalar, çelişkiler ve tepe taklak gelişler -sadece ekonomik değil, fakat aynı zamanda politik, ulusal vs.- biçiminde gerçekleşmektedir ki, ulusal finans kapitallerin dünya çapında bir ultra-emperyalizm yapısında birleşmelerinden önce, emperyalizm kaçınılmaz olarak yok olacak ve kapitalizm kendi karşısına dönüşecektir.⁴³

Ali Murat Özdemir, uluslararası ekonomi politığe Marksist yaklaşımları değerlendirdiği önemli kitabı *Ulusların Sefaleti?*'nde, Lenin ve Bukharin'in emperyalizm kavrayışlarıyla Hilferding'in yaklaşımı arasındaki temel farkı şu sözler açıklar:

Lenin ve Buharin, emperyalizmin salt iktisadi açıklamasını reddetmenin yanı sıra Hilferding'ten başka hususlarda da ayrılmaktaydılar: Hilferding emperyalizmi açıklarken merkezileşme ve yoğunlaşma sürecini öne çıkarmaktaydı. Buna karşılık Buharin, sermayenin aynı anda işleyen iki çelişik temayülünün (uluslararasılaşma ve ulusallaşma eğilimlerinin) ürettiği çelişkileri önemsiyordu. Uluslararasılaşma eğilimi karmaşıklaşan sosyal işbölümü nedeniyle uluslararası bağımlılığın artışında gözlemlenebilirdi. Ulusallaşma eğilimi ise kendisini dünyanın ulusal bloklara ayrışmasında dışa vurmaktaydı. Buharin için devlet sermayenin gelişimine bağlıdır; bu bağlamda devlet sivil toplumun üzerinde havada asılı duran bir kurum değildir. Tekeller kendi iktisadi güçlerinin yanı sıra devletin imkânlarını da kullanırlar. Buharin'e göre tekellerin devlet iktidarı üzerindeki denetiminin tarihsel olarak ortaya çıkışı, sınaî sermaye ve banka sermayesinin finans sermaye içinde kaynaşmasıyla birlikte mümkün olabilmisti.⁴⁴

Lenin'in emperyalizm kuramının en önemli boyutu Kautsky'nin yaklaşımına taban tabana zıt olmasıdır. Lenin'in Kautsky'e ve ultra-emperyalizm kuramına karşı öfkesi, savaş ve Bolşevik Devrimi koşullarında giderek artmıştır. Öyle ki 1918 sonunda Kautsky'nin proletarya diktatörlüğü kitapçığını eleştirmek için yazdığı kitap, *Proleter Devrimi ve Dönük Kautsky* başlığını taşımaktadır. Ancak Birinci Dünya Savaşı öncesinde Kautsky bütün İkinci Enternasyonal sosyalistleri için olduğu gibi Lenin için de büyük önem taşıyan bir düşünerdü. Alman sosyal demokrat hareketinin doğuşu üzerine kitabında Tanıl Bora, Lenin'in ultra-emperyalizm kuramı öncesi Kautsky hakkındaki görüşlerini şöyle özetlemektedir:

[Lenin] 1914'e dek Kautsky'nin siyasal teorik konumlarını savunmuş, *Ne Yapmalı*'da Kautsky ile simgeleşen SPD'yi (Alman Sosyal Demokrat Partisi) Rus devrimci hareketin modeli olarak zikretmiş, Aralık 1906'da 'Rus işçi sınıfının öncü kolu, Karl Kautsky'yi kendi yazarı olarak bilmektedir' diye yazmıştı. Kautsky'nin 1903 yazında Bolşevik-Menşevik bölünmesini tasvip etmeyerek, Menşeviklere 'ileride iki grubu birleştireceği' sözü vermesi de, Lenin'in ona karşı tavrı almasını getirmemişti.⁴⁵

43 Lenin, "Giriş", Nikolay İ. Bukharin, *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, çev. Uğur Selçuk Akalın, İstanbul, Spartaküs Yay., 1996, s.7.

44 Ali Murat Özdemir, *Ulusların Sefaleti*, Ankara, İmge, 2010, s. 131.

45 Tanıl Bora, *Almanya, da Sosyal Demokrasinin Doğuşu*, İstanbul, SODEV, 2004, s. 93.

Savaşın ve devrimin yarattığı ayrışmanın sonucu olarak Lenin ve Kautsky bambaşka siyasal ve kuramsal pozisyonlara savrulmuştur.⁴⁶ Bu savrulmanın bir sonucu olarak da emperyalizme bakış açıları büyük bir farklılık göstermiştir. Lenin, Kautsky'nin emperyalizmi ilhak peşinde koşmak olarak tanımlayan yaklaşımına karşı çıkararak emperyalizmi genel olarak şiddet ve gericiliğe başvurma eğilimi olarak tanımlar. Lenin Kautsky'nin emperyalizm yaklaşımına itirazını şöyle açıklar:

Kautsky emperyalizmin siyasi meselelerini onun ekonomik özünden ayırmakta, ilhakları mali sermayenin tercih ettiği bir siyaset diye anlatmakta ve bu siyasetin karşısına, aynı mali sermaye temeli üzerinde, mümkün olduğunu iddia ettiği başka bir burjuva siyaseti koymaktadır. Bundan ekonomideki tekellerin, siyasette tekeli olmayan, kaba kuvvet kullanmayan, ilhakçı olmayan siyasi usullerle bağdaşabileceği sonucu çıkar... bu, kapitalizmin en son aşamasının en derin çelişmelerini bütün derinlikleriyle ortaya koymak yerine, gözlerden gizlemek ve köreltmek olur. Bunun da sonucu Marksizm yerine burjuva reformizmdir.⁴⁷

Bu çerçevede iki düşünür arasındaki farklılığı ve karşıtlığı göstermesi açısından Lenin'in Kautsky hakkında şu sözleri çarpıcıdır: "Kautsky şimdi başka herkesten daha zararlıdır. Oportünistler açık bir beladır. Kautsky'nin başında bulunduğu Alman 'Merkez' ise gizli, üzeri diplomatik şekilde boyanmış, işçilerin aklını ve bilincini kirleten ve başka her şeyden daha tehlikeli olan bir düşmandır."⁴⁸ Lenin'in bu yaklaşımı ilerleyen yıllarda Komünist Enternasyonel'in sosyal demokratlara karşı "sınıfa karşı sınıf," "sosyal faşizm" ve "üçüncü dönem" kavramlarıyla şekillenen politikalarının da başlangıcını teşkil eder. Lenin ve Kautsky'nin emperyalizm kuramları 20. yüzyıl boyunca komünistlerin ve reformist sosyal demokratların uluslararası ilişkilere bakışına yön vermiştir. Komünist partiler Leninist emperyalizm kuramını temel ilke edinirken, sosyal demokrat partiler özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası entegrasyon politikaları merkezde olmak üzere adı konulmamış bir biçimde Kautsky'ci ultra-emperyalizm yaklaşımını savunmuştur.⁴⁹

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Marksist tartışmalar içinde emperyalizm güçlü devletlerin zayıf devletleri sömürmesinden çok güçlü devletler arasında bir çatışma ve rekabet olarak düşünülmekteydi. Bu çerçevede Lenin, bu rekabetin ve savaşın kaçınılmazlığını iddia ediyordu. Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramının temel tezi ise bu rekabetin bir zorunluluk olmadığıydı. Ayrımın bizi ilgilendiren boyutu ise kapitalist bir toplumsal formasyonun geleceğinin siyaset yoluyla nasıl şekillendirileceğine ilişkin iki farklı bakış açısının, emperyalizm kavramsallaştırması bağlamında tartışılmasıdır. Bu iki düşünür arasındaki ayrım stratejik ya da psikolojik öğelere değil, ekonomi politığın temel ilkelerine

46 Kautsky ve Lenin arasındaki ayrımın bir boyutu da iki düşünürün farklı Hegel okumalarıdır. Kautsky, diğer II. Enternasyonel düşünürleri gibi Hegel'den yola çıkarak toplumlar için mekanik bir ilerleme görüşüne ve tarihsel determinizme ulaşırken, Lenin I. Dünya Savaşı sırasında Hegel üzerinde tuttuğu defterlerde bu görüşlerden farkını açıklıkla belirtmiştir. Türkçe'de Felsefe Defterleri'nin tam metni için bkz. Lenin, *Felsefe Defterleri*. Çev. Attila Tokatlı, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1976.

47 Lenin, *Emperyalizm*, s.123.

48 Kautsky, *Seçilmiş Politik Yazılar*, s.86.

49 Bu politikalara Kautsky'ci yakıştırmasını ulaştıkları siyasal sonuçlar için değil uluslararası ilişkilere çatışma değil uyumu temel aldıkları için yapıyoruz.

ilişkin yaklaşım farklılığına dayanmaktadır. Lenin emperyalizm kuramını bir iç savaş ya da bir dünya savaşı sonucunda gerçekleşecek sosyalist devrim için araçsallaştırırken, Kautsky uzun soluklu bir toplumsal ve parlamenter mücadelenin mümkün olduğu bir açıklamayı gündeme getiriyordu. Bu iki yaklaşım farklı derecelerde vurgularla günümüze kadar güncel sorunların açıklanmasında kullanıldı ve farklı konjonktürlerde Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı hatırlandı. Şimdi bu kullanımlar ve hatırlamalarla ilgilenebiliriz.

Ultra-Emperyalizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları

Önceki bölümde ele alındığı üzere, temelini Hobson ve Hilferding'in attığı emperyalizm kuramları iki farklı biçimde yorumlanmıştır. Bunlardan ilki ve daha popüler olanı Leninist emperyalizm kuramıyken ikincisi, Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramıdır. Savaşın, devrimin ve büyük buhranın şekillendirdiği 1914–1945 arasındaki “Uzun Dünya Savaşı” döneminde Kautsky'nin haklı olabileceğini düşünen pek kimse yoktu. Emperyalist ülkelerin tek bir emperyal federasyon altında örgütleneceği ve barış ve serbest ticarete dayanan bir yeni uluslararası düzen oluşturacağı tezinin böyle bir savaş ve yıkım döneminde karşılık bulmamasını olağan karşılamak gerekir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve özellikle sömürgelerin dağılmasıyla eski emperyalist ülkeler arasında rekabet ve çatışmaya değil işbirliğine dayalı yeni bir dünya ekonomik düzeni ortaya çıktı. Bu yeni ekonomik rejime ilişkin tartışmalarda da Kautsky sıklıkla gündeme geldi. Ancak bu hatırlamanın Kautsky'ci bir okulun varlığı anlamına gelmediğini de not etmek gerekir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme ilişkin analizlerde Leninist emperyalizm kuramının yanlışlandığı ve Kautsky'nin haklı olabileceği ihtimali tartışılmaya başlandı.⁵⁰ Aslında her ikisi de “İmparatorluklar Çağı”nı açıklamak için ortaya atılmış bu iki yaklaşımı, bambaşka bir tarihsel dönem olan İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme uyarlamak yöntemsel olarak uygun değildir. Bunun yanında spekülatif olmaktan öteye gidemeyecek bu türden yakıştırmalar, tarihsel olayların açıklanmasında hafızanın sosyal bilimciler tarafından kötüye kullanımının bir örneği olarak değerlendirilebilir. Son tahlilde, bu tartışmaların amacı kapitalist dünya sisteminin merkez ülkeleri arasındaki ilişkilerin (*inter-core relations*) içine girdiği yeni barışçıl ortamı açıklayabilmektir. Ardından 1970'lerin sonunda

50 Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramının bu dönemler için hatırlanması ve Leninist emperyalizm kuramının yanlışlandığı ve Kautsky'nin haklı olabileceği ihtimalinin gündeme gelişi için bkz. Ellen Brun ve Jacques Hersh, “Faux Internationalism and Really Existing Imperialism”, *Monthly Review*, Cilt 63, Sayı 11, Nisan 2012, s.36–48; John Willoughby, “Evaluating the Leninist Theory of Imperialism”, *Science & Society*, Cilt 59, Sayı 3, 1995, s.320–338; Li Xing ve Jacques Hersh, “Understanding Global Capitalism: Passive Revolution and Double Movement In the Era of Globalization”, *American Review of Political Economy*, Cilt 4, Sayı 1/2, 2006, s.36–55. Ayrıca Uluslararası İlişkiler literatüründe Kautsky-Lenin tartışması bağlamında merkez ülkeler arasında ilişkiler üzerine genel bir değerlendirme için, bkz. Steven K. Holloway, “Relations among Core Capitalist States: The Kautsky-Lenin Debate Reconsidered”, *Canadian Journal of Political Science*, Cilt 36, Sayı 2, 1983, s.321–333. Kautsky'e çok benzer bir yaklaşımla emperyalist devletler arasında savaşın kaçınılmaz olmadığını iddia eden önemli bir çalışmalardan biri de Varga'ya aittir. Varga II. Dünya Savaşı sonrası Stalin döneminde emperyalist ülkeler arasında bir çatışmayı bekleyen resmi yaklaşımı eleştirmektedir. Eugueni Varga, “Emperyalist Devletler Arası Çelişkiler ve Savaş”, *Kapitalizmin Ekonomi Politikası Üstüne Denemeler*, çev. Kerem Kurtgözü, Ankara, Başak Yayınları, 1988, s.78–87.

G7'nin kuruluşu da Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramını akillara getirdi.⁵¹ "Acaba Kautsky haklı mıydı?" sorusu tekrar sosyal bilimcilerin gündemindeydi.

Başka bir bakış açısından konuyu hatırlatan David Harvey ise kısa bir dönem için Lenin'in haksız, Kautsky'nin haklı olduğunun düşünüldüğünü belirtti ve Kautsky'e hak veren görüşlere itiraz etti. Harvey'e göre ABD öncülüğünde şekillenen G7 (daha sonra Rusya'nın da katılımıyla G8) birliğinin ve onun sahip olduğu finansal imkânların her şeye gücünün yeteceği düşüncesi yanlıştı.⁵² Harvey'e göre bu kısıtı yaratan şey finansallaşmanın doğası gereği endüstri ve tarımda değer üretimi karşısında daima savunmasız oluşuydu.

1970'lerde Kautsky'nin yaklaşımını gündeme getiren bir diğer önemli olay ise Giovanni Arrighi'nin *Geometry of Imperialism* başlığıyla yayınlanan kitabıydı.⁵³ Arrighi bu kitabında istikrarlı bir emperyalist işbirliğinin tarihsel olarak mümkün olduğunu iddia etmişti. Arrighi'ye göre Lenin'in kapitalizmin karşısına dönüştürerek çökeceği iddiası, Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen 30 yıl için geçerli bir senaryo olsa da İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen 30 yıl için hiçbir geçerliliği yoktu.⁵⁴ Savaş sonrası dönemde kapitalist ülkeler hem birleşik bir dünya pazarı kurmuşlar hem de aralarındaki askeri ve siyasi rekabete bir son vermişlerdi. Arrighi'nin kitabı emperyalizm tartışmalarına yeni bir istikamet verdi ve Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramını güçlü bir biçimde hatırlattı.

Ultra-emperyalizm kuramının sadece Marksist tartışmalar içinde hatırlanmadığını not etmek gerekmektedir. Yeni-liberal uluslararası ilişkiler kuramı içinde de Kautsky gündeme gelmekteydi. Uluslararası politikayı devlet merkezli değil çoğulcu bir bakış açısıyla birçok farklı aktörün dâhil olduğu bir süreç olarak analiz eden ultra-emperyalizm kuramı, yeni-gerçekçilikle girdiği tartışmada yeni-liberal kurama önemli bir imkân sağlıyordu. Uluslararası İlişkiler alanında Liberal Kurumsalcı akımın en önemli kuramcılarında biri olan Robert Keohane, geliştirdiği rejim kuramının sağlamasını yaparken ABD hegemonyasının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 25 yıl boyunca başarılı bir şekilde işleminin Kautsky'i haklı çıkardığını belirtmişti.⁵⁵ Hegemonun gerekmediği bir ortamda sistemin nasıl işleyeceği sorununa odaklanan Keohane'e göre, büyük kapitalist devletler arasında ortak çıkarların güçlü oluşu işbirliğini mümkün kılmıştı. Keohane'in çizdiği çerçeveye göre istemsiz sonucu kapitalist sistemin işleminin için bir hegemonun gerekli olduğu iddiasına varan Lenin'in kapitalizmin emperyalistler arasında savaş üretmesinin kaçınılmaz olduğu tezi tamamıyla yanlıştı ve tarihin akışı Lenin'i değil Kautsky'i doğrulamıştı.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi de tekrar Kautsky'yi ve ultra-emperyalizm kuramını gündeme getirdi. Tek kutuplu bir dünya düzeninden bahsedilen bu ortamda, ABD'nin hegemonik rolünün ve merkez ülkeler arasındaki işbirliğinin açıklanmasında ultra-emperyalizm kavramı tekrar bir analitik kapasite kazandı. Bu dönemde yürütülen tartışmaların yeniliği ise ABD'nin hegemonyasının hem Lenin hem de Kautsky'nin kavramlarının ortak

51 Perry Anderson, "Internationalism: A Breviary", *New Left Review*, Sayı 14, 2002, s.20.

52 David Harvey, *The New Imperialism*, Oxford, Oxford University Press, 2003, s.68.

53 Giovanni Arrighi, *The Geometry of Imperialism*. Çev. Patrick Cavellier, London, NLB, 1978.

54 Ibid., s.15-17.

55 Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, New Jersey, Princeton University Press, 1984, s.43.

bir şekilde kullanılmasıyla mümkün olduğu iddiasının ortaya atılmasıydı. Bu iddianın sahiplerinden Benjamin Schwarz'a göre ABD bir yandan Kautsky'nin öngördüğü bütünlük ve liberal bir uluslararası kapitalist topluluğu amaçlarken diğer yandan da bu topluluğun varlığını sürdürmesi için tam da Lenin'in öngördüğü emperyalist hamleleri uygulamaya geçiyordu.⁵⁶ Schwarz, bloklar içerisindeki bütünlük için Kautsky'yi, bloklar arası rekabet ve müdahale nesnesi ülkelerin durumu için Lenin'i gündemde tutuyordu. Bu hamleler doğrudan askeri müdahaleler şeklinde ortaya çıkıyordu. Tek tarafı şekilde uygulamaya geçirilen bu müdahaleler ise 2000'li yıllarda sosyal bilimlerde imparatorluk tartışmalarını başlattı ve bu tartışmalarda da Kautsky'ci ultra-emperyalizm kuramı Lenin'in karşı tezi ile birlikte sıklıkla gündeme geldi.

ABD'nin 11 Eylül sonrası Afganistan ve Irak'ı işgale girişmesi bu tartışmaları tetikleyen en önemli olaydı. Bu tartışmalara yön veren çalışma Hardt ve Negri'nin *İmparatorluk* başlıklı kitabıydı. Hardt ve Negri temel tezlerini açıklarken egemenliğin yeni bir biçim aldığını ve tek bir hükmetme mantığı altında birleşmiş bir dizi ulusal ve ulus-üstü organdan oluştuğunu belirtiyordu.⁵⁷ Hardt ve Negri bu yeni küresel egemenlik biçimine imparatorluk adını veriyordu, ancak bu imparatorluk ete kemiğe bürünmüş bilindik imparatorluklardan farklıydı. Hardt ve Negri bir Britanya ya da ABD imparatorluğundan bahsetmiyordu. İmparatorluk yönetiminin ucu bucağı yoktu ve bütün uygar dünyaya hükmediyordu.⁵⁸ Bu yaklaşım, doğal olarak Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramını çağırıştırıyordu. Ancak bu ilişkinin sadece çağırıştırma düzeyinde kaldığını not edelim. Hardt ve Negri imparatorluk altında egemenliğin yeni bir biçim almasından bahsederken Kautsky ulus-devletlerin müstakil varlıklarını koruduğu bir işbirliğini (birliği) öngörüyordu.

Hardt ve Negri'yle başlayan imparatorluk tartışmalarında sıklıkla Karl Kautsky'ye ve ultra-emperyalizm kuramına referans veriliyordu. Öyle ki Alex Callinicos, Uluslararası İlişkiler alanında büyük tartışmalar yaratan bir makalesinde Hardt ve Negri'nin yaklaşımını Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramının bir türevi olarak tanımlamaktaydı.⁵⁹ Callinicos'a göre Hardt ve Negri, uluslararası politikada ve ekonomide jeopolitik çatışmaların bir geçerliliğinin kalmadığını düşündüklerinden Kautsky'nin pozisyonunu paylaşıyorlardı. Buna karşılık Callinicos ise bu yaklaşıma itiraz ediyor ve jeopolitiğin belirleyiciliğini vurguluyordu.

56 Benjamin Schwarz, "Why American Thinks It Has to Run the World", *The Atlantic Monthly*, Cilt 277, Sayı 6, June 1996, s.100.

57 Antonio Negri ve Michael Hardt, *İmparatorluk*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, s.16.

58 *Ibid.*, s.18.

59 Alex Callinicos, "Does Capitalism Need the State System?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 20, Sayı 4, 2007, s.535. Callinicos'un bu yazısında ilgilendiği temalar hakkında Uluslararası İlişkiler alanında yapılan tartışmalar için bkz. John M. Hobson, "Back to the Future of 'One Logic or Two?': Forward to the Past of 'Anarchy versus Racist Hierarchy'?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 20, Sayı 4, 2007, s.581-597. Ayrıca Callinicos'un Kautsky'nin ultra-emperyalizm yaklaşımı hakkında diğer görüşleri için, bkz. Alex Callinicos, "How to Solve the Many-state Problem: A Reply to the Debate," *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 22, Sayı 1, 2009, s.94-95; Alex Callinicos, "The Actuality of Imperialism", *Millennium - Journal of International Studies*, Sayı 31, 2002, s.323; Alex Callinicos, *Imperialism and Global Political Economy*, Londra, Polity Books, 2009, s.62-66.

Bu çerçevede ultra-emperyalizm kuramının Uluslararası İlişkiler alanında kullanımında iki yaklaşımı not etmemiz gerekmektedir. Bunlardan ilki, uluslararası ilişkilerin özellikle yeni-liberal dönemle birlikte, çatışmaya değil uyuma dayalı bir temele oturduğu iddiasıdır. Bu yaklaşıma göre ABD hegemonyası altında oluşan yeni rejimde ekonomik ve jeopolitik sorunlar varlığını sürdürse de tayin edici olan uyumdur. Ray Kiely bu grupta bulunan akademisyenleri günümüzün Kautsky'cileri olarak niteler ve tam karşılarında Alex Callinicos'un yaklaşımının bulunduğunu belirtir.⁶⁰ Yukarıda açıklandığı gibi Callinicos uluslararası sistemde 1945 sonrasında büyük dönüşümler meydana geldiğini kabul etmekle birlikte, uluslararası politikada halen çatışmaların uyumdan daha önemli olduğunu iddia etmektedir. Callinicos'a göre bunun en kayda değer nedeni de coğrafyanın ekonomiye göre daha önemli bir belirleyici olmasıdır.

Uluslararası İlişkiler disiplininde Kautsky'nin gündeme gelişi hakkında not edeceğimiz ikinci yaklaşım tam da bu noktaya ilgilidir. Marksist tartışmalar içinde uluslararası politikanın işleyiş mantığını anlamak için tek başına ekonominin belirleyici olabileceği iddiasıyla bu iddianın reddi ve coğrafyanın ve ekonominin bir arada daha belirleyici olduğu iddiası arasındaki tartışma Karl Kautsky'yi tekrar gündeme getirmiştir.⁶¹ Uluslararası İlişkiler disiplininde bu konu 1980'li yıllardan başlayarak artan sıklıkla tartışılmıştır.⁶² Leninist emperyalizm kuramı ekonominin önemini tespit etmekle birlikte emperyalistler arasında jeopolitiğe dayalı güç mücadelesinin esas belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede jeopolitik belirlenim savaşı ve çatışmayı üretmektedir. Ancak Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı ekonominin belirleyiciliğini vurgular ve ekonomik zorunluluklar nedeniyle emperyalizmin sona ereceğini iddia eder.⁶³ Özetle 1980'li yıllarda Uluslararası İlişkiler alanında başlayan bu tartışmanın da kökeni Lenin-Kautsky tartışmasına dayanmakta ve bu tartışmanın hemen her aşamasında Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı gündeme gelmektedir.

60 Ray Kiely, "Spatial Hierarchy and/or Contemporary Geopolitics: What can and can't Uneven and Combined Development Explain?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 25, Sayı 2, 2012, s.236. Kiely'nin Kautsky'ci olarak nitelediği çalışmalar için, bkz. Leo Panitch ve Sam Gindin "Global Capitalism and American Empire" *The Socialist Register*, Cilt 40, 2004, s.1-42; Albo, "The Old and New Economics of Imperialism"; Simon Bromney, *American Power and the Prospects for International Order*, Cambridge, Polity Press, 2008. Kiely'nin Kautsky'ci nitelemesini yaparken amacı merkez ülkeler arasında çatışmayı değil uyumu vurgulayan yaklaşıma sahip çalışmalarını kategorize etmektir. Ancak bu kategorizasyon bir takım sorunlara neden olmaktadır. Bir kere Panitch ve Gindin devletin uluslararasılaşması yaklaşımıyla Kautsky'nin merkez ülkeler arasında yazılı ya da kendiliğinden bir sözleşmeye dayalı işbirliği (birlik) olarak ultra-emperyalizm kuramı arasında büyük bir fark vardır. Bunun yanında merkez ülkelerin kendi aralarında anlaşarak ulusüstü kuruluşlar yoluyla üçüncü dünya üzerinde hegemonya kurduğunu saptayan ama Kautsky'den bambaşka siyasi sonuçlara ulaşan yaklaşımlar da vardır. Bu nedenle Kiely'nin Kautsky'ci ifadesini sadece Lenin-Kautsky tartışması çerçevesinde merkez ülkeler arasında çatışmayı değil uyumu vurgulayan kategorideki çalışmalar olarak ele almak gerekir.

61 Bu noktada küçük bir not eklemekte fayda var. Bu tartışma Marksistler arası diyalogdan değil Marksizm dışı yaklaşımların Marksistlere ve Marksizm'e attıkları özelliklerden doğmuştur.

62 Bu tartışmayı başlatan çalışma için, bkz. Christopher K. Chase-Dunn, "Inter-state System and Capitalist World-Economy: One Logic or Two", *International Studies Quarterly*, Cilt 25, Sayı 1, 1981, s.19-42.

63 Kautsky'nin ekonomi anlayışının burjuva iktisadiyla aynı şey olmadığını ve Kautsky'nin Marksist ekonomi politik tartışmalarından hareket ettiğini not etmemiz gerekiyor. Kautsky bu alandaki görüşlerinin zaman içinde geçirdiği değişimi yukarıdaki bölümlerde belirtmiştik.

Gerçekçi Uluslararası İlişkiler kuramının uluslararası politik sistemin anarşik olduğu ve bu anarşinin savaş ve çatışmaların kaynağı olduğu varsayımı, Lenin'in emperyalizm kuramına da içkindir. Kautsky'nin yaklaşımı uluslararası sistemin anarşik olduğu ve bu nedenle zorunlu olarak çatışma üreteceği yaklaşımını reddeder. Lenin uluslararası politikayı Hobbescu bir çatışma ve anarşi kuramıyla açıklarken Kautsky ise Kantçı bir daimi barışın mümkün olduğu iddiasını gündeme getirmektedir.⁶⁴ Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası evre için bu iki yaklaşımın ötesine geçen yeni bir kuramsal çerçeveyi de bu noktada not etmek gerekiyor.⁶⁵ Bu kuramsal çerçeveden temel olarak Gramsci'nin hegemonya kavramını Uluslararası İlişkilere uygulayan yaklaşımları kastediyoruz. Perry Anderson imparatorluk ve hegemonya tartışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde yayınlanan bir makalesinde, 1945 sonrası dünya düzenini hem Lenin'in hem Kautsky'nin öngöremediğini ancak Gramsci'nin öngördüğünü belirtir.⁶⁶ Bu düzen sadece güce dayanmamakta ayrıca rızayı da temel almaktadır. Uluslararası düzen en ileri üretim biçimi ya da kültür gibi liderlik yapmaya imkân veren ve diğerlerinin de onu taklit etmesini beraberinde getiren bir hegemonyayı üretmektedir. Hegemonya kavramı, Uluslararası İlişkiler kuramı içinde farklı kuramsal yaklaşımlar tarafından bambaşka anlamlarda kullanılmış olmakla birlikte, bu noktada kısa bir hatırlatma olarak sadece eleştirel kuramın hegemonya kavramı vurgulanacaktır.⁶⁷ Bu kuram hem Leninist hem de Kautsky'ci emperyalizm kuramlarından farklı bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Robert Cox'un çalışmalarıyla temellenen bu kurama göre, uluslararası sistemde kurulan hegemonya, üretim ve toplumsal ilişkiler tarafından şekillendirilmektedir.⁶⁸ Hegemonya tanımı gereği sadece zora dayalı olarak de-

64 Bu bölümde Kautsky'ci tezin İkinci Dünya Savaşı sonrasında günümüze izleğini sürmeye çalıştık. Bu durum doğal olarak okuyucuda Leninci tezin ve genel olarak emperyalizm kuramlarının izleği hakkında bir merak uyandırmış olabilir. Bu konuda Türkçe'de önemli bir kaynak olarak emperyalizm kuramlarını üç döneme ayırarak inceleyen Özgür Öztürk, "Emperyalizm Kuramları ve Sermayenin Uluslararasılaşması", *Praksis*, Sayı 15, 2006, s.271-309 makalesine bakılmalıdır. Öztürk'ün üç dönem ayrımı sermayenin uluslararasılaşmasının farklı evrelerine dayanmaktadır. Öztürk'e göre para sermayenin uluslararasılaşmasının özgül bir hal almasına karşılık üretken sermayenin sınırlı olarak uluslararasılaştığı birinci dönemde (20. yüzyıl başı) klasik kuramlar yürürlükteydi. Ardından üretken sermayenin uluslararasılaştığı ve üçüncü dünyada sınıf birikiminin başladığı evrede (1960-1970) ikinci dalga kuramlar gündeme geldi. Son olarak para sermaye hareketinin hızlandığı günümüzde yeni emperyalizm kuramları (üçüncü dalga) ortaya çıktı.

65 İkinci Dünya Savaşı sonrası için bu iki yaklaşımın ötesine geçen yeni-Gramşiyen yaklaşım dışında iki önemli katkı daha vardır. Bunlardan ilki *Monthly Review* ekolünden araştırmacıların gündeme getirdiği 2. Dünya Savaşı sonrası ABD emperyalizmini tanımlamak için gündeme getirilen süper-emperyalizm tezi; bkz. Harry Magdoff, *Emperyalizm Çağı: A.B.D.'nin Dış Politikasının Ekonomik Temelleri*, çev. Doğan Şafak, Ankara, Odak Yayınevi, 1974. Diğeri ise yine 2. Dünya Savaşı sonrası dönemi kavramsallaştırmak üzere yazılmış ve kaynağını Nicos Poulantzas'dan alan Panitch ve Gindin'in yaklaşımları; bkz. Leo Panitch ve Sam Gindin, *The Making of Global Capitalism: The Political Economy of American Empire*, Londra, Verso, 2012.

66 Perry Anderson, "Force and Consent", *New Left Review*, Sayı 17, 2002, s.20.

67 Uluslararası İlişkiler kuramlarında hegemonya kavramının farklı kullanımalarının analizi için, bkz. Atıla Eralp, "Hegemonya", *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

68 Cox'un hegemonya yaklaşımı için, bkz. Robert W. Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", *Millennium - Journal of International Studies*, Cilt 12, 1983, s.162-175; Robert W. Cox, *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*, New

ğil, rızayı temel alan bir biçimde kurulmaktadır. Ayrıca uluslararası örgütler de hegemonyanın devamını sağlayan kurumsal altyapıyı oluşturmaktadır. Karl Kautsky'nin öngördüğü uyumlu bir uluslararası politik ortamın bir zorunluluk olarak ortaya çıkmadığı, rıza ve zorun toplamı yani hegemonya olarak gündeme geldiği yaklaşımı, hem Kautsky'den hem de Lenin'den oldukça farklı bir bakış açısını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Yukarıdaki bölümlerde bu makale için çok temel bir soru sorulmuştu: “Uluslararası İlişkilerin entelektüel tarihinden çekip çıkardığımız bu kuramsal araç, ‘ultra-emperyalizm kuramı’ günümüz Uluslararası İlişkiler alet çantasına dâhil edilebilir mi?” ya da “*Bugünü açıklamak için ne dereceye kadar işlevseldir?*” Bu noktada soruya net bir cevap verebiliriz: “Ultra-emperyalizm kuramı günümüz Uluslararası İlişkiler alet çantasına dâhil edilebilir, edilmelidir de”. Bu noktada da bu cevabın gerekçeleri üzerinde durulmalıdır.

İlk olarak Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramının Türkiye'de Uluslararası İlişkiler çalışmaları içinde ihmal edilmiş bir yaklaşım olduğu açık bir gerçektir.⁶⁹ Bu yazıda bu gerçeğin ortaya çıkarılmasından daha fazlası, yani bu kuramın uluslararası ilişkiler çalışanların işine yarayacağını göstermek hedeflenmiştir. Birçok farklı tartışma içinde örneğin yeni liberalizm-yeni gerçekçilik tartışmasında, küreselleşme-imparatorluk tartışmasında, emperyalizm ve bağımlılık tartışmasında, ekonomik ya da jeopolitik belirlenim tartışmasında Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı hatırlanmalı ve sağladığı imkânlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun yanında uluslararası ilişkilerin tarihi üzerine düşünürken de ultra-emperyalizm kuramı işlevseldir. Sadece emperyalist savaşlar üzerine değil uluslararası bütünleşme projeleri ya da G7 benzeri uluslararası birlikler, hep ultra-emperyalizm kuramını hatırlatır niteliktedir. Ayrıca sadece küresel politik sistemin merkez ülkeleri arasındaki ilişkilerin açıklanmasında değil merkez-çevre arasındaki etkileşim ve uluslararası örgütlerin bu etkileşime etkileri üzerinde değerlendirme yaparken de Kautsky'ci ultra-emperyalizm kuramı akılda tutulmalıdır.

York, Columbia University Press, 1987. Bu noktada bir not da Bağımlılık Çalışmaları ve Dünya Sistemi Kuramı bağlamında eklenmelidir. Bu iki yaklaşım da uluslararası politikanın analizinde Kautsky-Lenin tartışması içinde Leninist emperyalizm kuramına daha yakın bir noktada durmaktadır. Her ne kadar Lenin'den farklı olarak Dünya Sistemi Kuramında sistemin başlangıcı 16. yüzyıla kadar götürülse de sistemin işleyişi üzerin görüşler Kautsky'den değil Lenin'den izler taşımaktadır. Kautsky ve Lenin tartışmasının bağımlılık çalışmaları ve Dünya Sistemi Kuramı bağlamında analizi için, bkz. Holloway, “Relations among Core Capitalist States”.

69 Bu noktada derginin isimsiz hakemlerine bir hatırlatma nedeniyle teşekkür etmem gerekiyor. Hakemin belirttiği gibi, klasik emperyalizm kuramları ve bu bağlam içinde Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramı Türkiye'de özellikle uluslararası ekonomi politik çalışmaları ekseninde yürütülen tartışmalarda birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır. Örnek olarak bkz. Özdemir, *Ulusların Sefaleti*; Ali Murat Özdemir (der.), *Emperyalizmin Hayaletleri: Küresel Düzenlemenin Bugünü*, Ankara, İmge, 2003; M. Gürsan Şenalp ve Örsan Şenalp, “Ulusötesi Kapitalizm: Sermayenin ve Devletin Ulusötesileşmesi ve Türkiye'de Ulusötesi Tarihsel Blok Oluşumu”, *Praksis*, Sayı 19, 2009, s.191–240. Ancak bu yazıda Türkiye bağlamında vurguladığım eksiklik ana akım uluslararası ilişkiler çalışmaları alanındadır. Türkiye'de ultra-emperyalizm kuramının Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kullanımı üzerine hiçbir çalışma yoktur.

Bu kapsamda vurgulayacağımız ikinci boyut ise gerçek siyaset alanında, yani sosyal demokrat siyasal hareketler için ultra-emperyalizm kuramının pratik bir siyaset önerisi olarak uygulanabilme imkânı üzerinedir. Sosyal demokrat hareketler 20. yüzyıl Avrupa siyasetine damga vurmuştur. Avrupa'nın yaşadığı dönüşümün en önemli aktörlerinden biri sosyal demokrat partilerdir. Bu partilerin güncel uluslararası politika tercihlerinde Karl Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramına çok benzer bir yaklaşım egemen olmuştur. Bu çizginin 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde özellikle İngiliz İşçi Partisi örneğinde görüldüğü gibi kimi partiler tarafından terk edildiği gözlenmiştir. Ancak 2000'lere kadar gelişen tarihsel süreç incelendiğinde sosyal demokrat partilerin, iç savaş ve devrim koşullarının oluşmasını beklemek yerine reformist bir programla uluslararası çatışma yerine işbirliğine dayalı bir siyaseti 20. yüzyıl boyunca yürüttüğü görülür. Bu uluslararası uyum arayışının bir boyutu da bu uyumdan yana toplumsal güçlerle ittifaklar kurmaktır. Sosyal demokrasinin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası evrede sergilediği başarının temelinde de bu ittifakları oluşturabilme yeteneği vardır. Böylesi bir perspektifin ve vizyonun Türkiye siyasetinde eksikliği ve bu perspektif üzerine arayışlar hemen her önemli uluslararası olayda kendini hissettirmektedir. Ultra-emperyalizm kuramının daha iyi tanınması belki bu arayışlara yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Abu-Manneh, Bashir. "The Illusions of Empire", *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, Cilt 5, Sayı 2, 2003, s.159-176.
- Albo, Gregory. "The Old and New Economics of Imperialism", *Socialist Register*, Cilt 40, 2004, s.88-113.
- Anderson, Perry. *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler*. Çev. Bülent Aksoy, İstanbul, Birikim Yayınları, 2007.
- Anderson, Perry. "Force and Consent," *New Left Review*, Sayı 17, 2002, s.5-30.
- Anderson, Perry. "Internationalism: A Breviary", *New Left Review*, Sayı 14, 2002, s.5-25.
- Arrighi, Giovanni. *The Geometry of Imperialism*, Çev. Patrick Cavellier, Londra, NLB, 1978.
- Blackbourn, David ve Geoff Eley. *The Peculiarities of German History: Bourgeois Society and Politics in Nineteenth-Century Germany*, New York, Oxford University Press, 1984.
- Bora, Tanıl. *Almanya'da Sosyal Demokrasinin Doğuşu*, İstanbul, SODEV, 2004.
- Brewer, Anthony. *Marxist Theories of Imperialism: A Critical Survey*, London, Routledge, 2001.
- Bromley, Simon. *American Power and the Prospects for International Order*, Cambridge, Polity Press, 2008.
- Bronner, Stephen Eric. "Karl Kautsky and the Twilight of Orthodoxy", *Political Theory*, Cilt 10, Sayı 4, 1982, s.582-605.
- Brun, Ellen ve Jacques Hersh. "Faux Internationalism and Really Existing Imperialism", *Monthly Review*, Cilt 63, Sayı 11, Nisan 2012, s.36-48.
- Buharin, Nikolay. *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, çev. Uğur Selçuk Akalın, İstanbul, Spartaküs Yay., 1996.
- Cain, Peter. *Hobson and Imperialism: Radicalism, New Liberalism, and Finance 1887-1938*, New York, Oxford University Press, 2002.
- Callinicos, Alex. "Does Capitalism Need the State System?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 20, Sayı 4, 2007, s.533-549.
- Callinicos, Alex. "How to Solve the Many-state Problem: A Reply to the Debate," *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 22, Sayı 1, 2009, s.89-105.
- Callinicos, Alex. *Imperialism and Global Political Economy*, London, Polity Books, 2009.
- Callinicos, Alex. "The Actuality of Imperialism", *Millennium - Journal of International Studies*, Sayı 31, 2002, s. 319-326.
- Chase-Dunn, Christopher K. "Inter-state System and Capitalist World-Economy: One Logic or Two?", *International Studies Quarterly*, Cilt 25, Sayı 1, 1981, s.19-42.
- Cox, Robert W. "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method" *Millennium - Journal of International Studies*, Cilt 12, 1983, s. 162-175.
- Cox, Robert W. *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, Columbia University Press, 1987.
- Eley, Geoff. *Forging Democracy: the History of the Left in Europe, 1850-2000*, New York, Oxford University Press, 2002.
- Eralp, Atila. "Hegemonya" *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

- Harvey, David. *The New Imperialism*, Oxford, Oxford University Press, 2003.
- Hilferding, Rudolf. *Finans Kapital*, çev. Yılmaz Öner, İstanbul, Belge Yayınları, 1995.
- Hobson, John A. *Imperialism: A Study*, New York, James Pott Company, 1902.
- Hobson, John M. "Back to the Future of One Logic or Two? Forward to the Past of 'Anarchy versus Racist Hierarchy'?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 20, Sayı 4, 2007, s.581-597.
- Holloway, Steven K. "Relations among Core Capitalist States; The Kautsky-Lenin Debate Reconsidered", *Canadian Journal of Political Science*, Cilt 16, Sayı 2, 1983, s.321-333.
- Howard, Michael Charles ve John Edward King. *A History of Marxian Economics:1883-1929*, New Jersey, Princeton University Press, 1989.
- Joll, James. *II. Enternasyonal*, Çev. Kudret Emiroğlu, İstanbul, Belge Yayınları, 2002.
- Kautsky, John H. *Karl Kautsky: Marxism, Revolution and Democracy*, New Brunswick, Transaction Publishers, 1994.
- Kautsky, John H. "J. A. Schumpeter and Karl Kautsky: Parallel Theories of Imperialism", *Midwest Journal of Political Science*, Cilt 5, Sayı 2, May 1961, s. 101-128.
- Kautsky, Karl. *Class Struggle*, <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1892/erfurt/ch04.htm> (Erişim Tarihi 11 Mayıs 2013).
- Kautsky, Karl. <http://www.marxists.org/archive/kautsky/> (Erişim Tarihi 11 Mayıs 2013).
- Kautsky, Karl. *Proletarya Diktatörlüğü*, İstanbul, Yazılama Yayınevi, 2008.
- Kautsky, Karl. *Seçilmiş Politik Yazılar*, Hatrick Goode (der.), çev. Celal A. Kanat, İstanbul, Kavram Yayınları, 1990.
- Kautsky, Karl. "Ultra-Emperyalizm" *Conatus Çeviri Dergisi*, Sayı 2, 2004.
- Kautsky, Karl. "Ultra-Imperialism", *New Left Review*, Sayı 59, January-February 1970, s.41-46.
- Keohane, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, New Jersey, Princeton University Press, 1984.
- Kiely, Ray. "Spatial Hierarchy and/or Contemporary Geopolitics: What can and can't Uneven and Combined Development Explain?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 25, Sayı 2, 2012, s.231-248.
- King, J. E. "Hilferding's Finance Capital in the Development of Marxist Thought", *History of Economics Review*, Sayı 52, Yaz 2010, s. 52-62.
- Kohen, Stephen. F. *Buharin ve Bolşevik Devrimi*, çev. Neşet Kocabıykoğlu, İstanbul, Kavram Yayınları, 1991.
- Lenin, *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, çev. Erdoğan Başar, Ankara, Sol Yayınları, 1965.
- Lenin. *Felsefe Defterleri*, Çev., Attila Tokatlı, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1976.
- Lenin. "Giriş", Nikolay İ. Bukharin, *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, çev. Uğur Selçuk Akalın, İstanbul, Spartaküs Yay., 1996.
- Lenin, Vladimir. *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky*, Ankara, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1997.
- Magdoff, Harry. *Emperyalizm Çağı: A.B.D.'nin Dış Politikasının Ekonomik Temelleri*, çev. Doğan Şafak, Ankara, Odak Yayınevi, 1974

- Negri, Antonio ve Michael Hardt. *İmparatorluk*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Özdemir, Ali Murat (der.). *Emperyalizmin Hayaletleri: Küresel Düzenlemenin Bugünü*, Ankara, İmge, 2003.
- Özdemir, Ali Murat. *Ulusların Sefaleti*, Ankara, İmge, 2010.
- Öztürk, Özgür. "Emperyalizm Kuramları ve Sermayenin Uluslararasılaşması", *Praksis*, Sayı, 2006, s. 271-309.
- Panitch, Leo ve Sam Gindin. "Global Capitalism and American Empire" *The Socialist Register*, Cilt 40, 2004, s. 1-42.
- Panitch, Leo ve Sam Gindin. *The Making of Global Capitalism: The Political Economy of American Empire*, Londra, Verso, 2012.
- Picciotto, Sol. "The Internationalisation of the State", *Capital & Class*, Cilt 15, Sayı 43, 1991, s.43-63.
- Salvadori, Massimo. *Karl Kautsky and the Socialist Revolution, 1880-1938*, çev. Jon Rothschild, Londra, Verso, 1990.
- Sassoon, Donald. *One Hundred Years of Socialism*, New York, New Press, 1996.
- Schorske, Carl E. *German Social Democracy, 1905-1917; The Development of the Great Schism*, New York, Harper & Row, 1972.
- Schwarz, Benjamin. "Why American Thinks It Has to Run the World", *The Atlantic Monthly*, Cilt 277, Sayı 6, June 1996, s. 92-102.
- Şenalp, M. Gürsan ve Örsan Şenalp. "Ulusötesi Kapitalizm: Sermayenin ve Devletin Ulusötesileşmesi ve Türkiye'de Ulusötesi Tarihsel Blok Oluşumu", *Praksis*, Sayı 19, 2009, s. 191-240.
- Varga, Eugueni. *Kapitalizmin Ekonomi Politigi Üstüne Denemeler*, çev., Kerem Kurtgözü, Ankara, Başak Yayınları, 1988.
- Willoughby, John. "Evaluating the Leninist Theory of Imperialism", *Science & Society*, Cilt 59, Sayı 3, 1995, s.320-338.
- Willoughby, John. "The Lenin-Kautsky Unity-Rivalry Debate", *Review of Radical Political Economics*, Cilt 1, Sayı 91, 1979, s.91-101.
- Xing, Li ve Jacques Hersh. "Understanding Global Capitalism: Passive Revolution and Double Movement in the Era of Globalization", *American Review of Political Economy*, Cilt 4, Sayı ½, 2006, s.36-55.
- Yalvaç, Faruk. "Hegel, Dünya Tarihi ve Özgürlük Mücadelesi Olarak Uluslararası İlişkiler," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, s. 3-37.

Summary

This paper examines the ultra-imperialism theory of German politician and theorist Karl Kautsky. Karl Kautsky's concept of ultra-imperialism has been an important approach which has had significant influence on political history and international relations. Within this framework, it should be noted that one of the most important features of the ultra-imperialism theory has been its longevity. Every transformation in the history of world politics brought the ultra-imperialism theory onto the agenda of the scholars and theorists.

This paper has two aims. The first aim is to demonstrate that the ultra-imperialism theory can provide a useful theoretical framework for international relations studies in Turkey. Turkish mainstream studies in international relations do not make use of the themes and approaches of classical sociological or political theory. However those themes and approaches might strengthen scholarly works on international relations in Turkey and Kautsky's ultra-imperialism theory is one of these types of theoretical explanations. The latter aim is to prove that ultra-imperialism theory - instead of realism, neo-realism or Leninist imperialism theories - is a more appropriate alternative approach for an evolutionary social democratic political movement. Social democracy as a political movement necessitates basic assumptions and assertions in the field of international relations. The social democratic parties' conception of foreign policy and its resemblance to the ultra-imperialism theory of Karl Kautsky - most precisely in the period of postwar - is the most obvious indicator of this situation.

This article is organized in three parts and a conclusion. In the first part, the theory of ultra-imperialism will be discussed after a brief examination of Karl Kautsky's basic thesis and his importance in the history of social democracy. This part first will portray the political career and basic thesis of Karl Kautsky, then the ultra-imperialism theory of Karl Kautsky will be examined. In this part, the evolution of Kautsky's views on empire, imperialism and colonial expansion will be critically discussed. Lastly, his concept of ultra-imperialism which was put forward during the First World War will be evaluated.

In the second part, the place of the ultra-imperialism theory within the Marxist imperialism theories will be scrutinized. The imperialism theories of Hobson, Hilferding, Bukharin and Lenin will be examined within the context of Kautsky's concept of ultra-imperialism. To demonstrate the divergences and convergences between those theoretical approaches is useful in order to provide a better understanding of Kautsky's ultra-imperialism theory. Therefore the place of ultra-imperialism among Marxist theories of imperialism and colonial expansion will be analyzed in this part. On the other hand, the main assertion of this part is that Kautskyist ultra-imperialism and Leninist imperialism theory are antithetical in essence.

In the third part, the explanatory capacity of ultra-imperialism theory for postwar international relations and its usefulness for international relations theories will be examined. In the making of Marxist imperialism theories, Hobson's and Hilferding's approaches were interpreted in two different ways by Lenin and Kautsky. During the interwar era - which was shaped by wars, revolutions and depression - Kautsky's ultra-imperialism

theory did not have much prestige. It was clear that in such a age of war and destruction a theory maintaining that imperialist countries would organize an imperialistic federation based on peace and free trade would not be prominent. However by the end of the Second World War and with it, decolonization, a new international economic regime was established which was based on the cooperation of (and not the conflict between) the former imperialist countries. Under those new circumstances, Kautsky's assumptions became prestigious again and his theory came back onto the world agenda. The same situation took place again with the end of the Cold War. Thus the third part is about the different uses of Kautsky's concept of ultra-imperialism by other scholars and theorists.

The basic conclusion reached is that Karl Kautsky's theory of ultra-imperialism has a significant analytical capacity for contemporary international relations studies. On the other hand, it has been also useful for social democratic ideology. The Kautskyist ultra-imperialism conception had direct influences on the foreign policy preferences of social democratic movements in the postwar era. As pointed out above, one of the most important features of the ultra-imperialism theory is its longevity. Therefore the theory of ultra-imperialism has been evoked again and again by any collaboration and cooperation between the great powers in world affairs.